

Gustaf Löwenhielms efterlämnade papper.

År 1856 avled efter en rik och skiftande levnadsbana Sveriges mångåriga envoyé i Paris, excellensen greve Gustaf Löwenhielm¹. Såsom kavalleriofficer hade han deltagit i Gustaf III:s krig i Finland i slutet av 1780-talet, fälttåget i Pommern åren 1805—1806, finska kriget 1808—1809, varunder han blev sårad och tillfångatagen, samt kriget i norra Tyskland åren 1813—1814. Efter att ha lämnat aktiv militärtjänst övergick Löwenhielm till den diplomatiska banan och tillträdde år 1818 den post som svenskt sändebud i Paris, vilken han skulle komma att behålla i nära fyra årtionden. Ett levande intresse för Sveriges inre angelägenheter följde honom livet igenom, och han bevistade i regel de svenska riksdagarna. Till sin grundsyn var Löwenhielm konservativ men oavlåtligt verksam för reformer av olika slag; hans broschyr »Om styrelsens organisation i Sverige» torde ha haft avgörande betydelse för den departementalreform, som genomfördes vid 1834—35 års riksdag och slutgiltigt antogs år 1840. Sina åsikter framställde Löwenhielm i ett stort antal brev till många personer i framskjuten ställning, och hans brevväxling kan enligt en av hans minnestecknare »med fullt skäl kallas kolossal. Intet föremål för mänskligt vetande var för densamma främmande: inre och yttre politik, national-ekonomi, litteratur, skön konst, abstrakt vetenskap, nya rön och upptäckter, enskilda angelägenheter, — alla dessa särskilda ämnen behandlades af honom med samma lifliga deltagande, samma begär att upplysa och gagna, samma välvilja, samma samvetsgrannhet.»² Hans lysande intellekt och självständiga omdömen i förening med en frisk, något vårdslös spiritualitet gör läsningen av hans brev till

¹ Om Gustaf Löwenhielm se särskilt B. von Beskow, Gustaf Löwenhielm, Sthlm 1856; J. A. Hazelius, Åminnelsetal öfver ... Gustaf C. F. Löwenhielm, Sthlm 1857; L. Manderström, Gustaf Carl Fredric Löwenhielm, Lefnadsteckn. öfver Vet.-akad. ledamöter, 1, s. 97—110. Därjämte S. Clason, Excellensen greve Gustaf Löwenhjelm's papper, Hist. Tidskr. 1905, s. 237 f., och Två kritiska betänkanden af Gustaf Löwenhielm meddelade af S. Clason, ibid., s. 238 ff.

² L. Manderström, a. a., s. 103.

ett befriande nöje, och det torde ej innebära någon övedrift att sätta Löwenhielm i allra främsta ledet bland Karl Johanstidens brevskrivare.

Med stora förhoppningar motsåg man också bearbetningen av den rika samling efterlämnade papper, som Löwenhielm kort före sin död fört över till hemlandet¹. Enligt hans testamentariska förordnande skulle hans efterlämnade »historiska handlingar» överlämnas till Anders Fryxell såsom grundval för en biografi. Först år 1875 erhöll emellertid Fryxell en samling av Gustaf Löwenhielms efterlämnade papper men överlämnade dem då omedelbart till Riksarkivet utan att uppfylla den önskan, som legat till grund för testamentets bestämmelser².

Den samling Löwenhielmpapper, som sålunda kom att bevaras i Riksarkivet, innehåller legations- och krigshandlingar, uppsatser och memoranda, handlingar ang. Karl XIV Johans historia och annat, men däremot endast ett förhållandevis ringa antal brev till Löwenhielm. Senare har från utrikesdepartementet överlämnats ett antal brev, härrörande från åren 1837—1839, tidigare sammanhållna med den officiella korrespondensen. I Ludwig Manderströms samling i Riksarkivet finnas också brev från Manderström till Löwenhielm, som av Manderström och hans arvingar återfordrats från adressaten i likhet med hans brev till Stierneld, N. F. Palmstierna och andra adressater. Slutligen förvaras vissa brev till Gustaf Löwenhielm i Kungliga Biblioteket under signum Ep L 24.

Det har emellertid stått klart, att Gustaf Löwenhielm erhållit långt flera brev än det antal, som senare tillförts offentliga samlingar, men man har svävat i ovisshet om huruvida återstoden verkligen bevarats. Författaren till denna uppsats har i ett svenskt privatarkiv påträffat Gustaf Löwenhielms brevsamling, och det vill synas, som om denna samling skulle innehålla praktiskt taget allt som hittills saknats av hans emottagna korrespondens. På Bellinga i Skåne, ägt av grevinnan Hedvig Piper, har samlingen förvarats i årtionden utan att utnyttjas. Grevinnan Piper har visat det största intresse för att papperen skola komma forskningen till gagn och har med stor generositet skänkt hela samlingen till Uppsala Universitetsbibliotek, som tidigare förvärvat det stora Löwenhielmska släktarkivet från Long.

¹ J. A. Hazelius, a. a., s. 13.

² Se härom A. Fryxell, Anteckning om de historiska handlingar, som framlidne hans excellens greffe Gustaf Löwenhjelm efterlemnats, i den sammans Bidrag till Sveriges historia efter 1772, s. 238 ff.

Det låter sig ej göra att ens tillnärmelsevis beräkna antalet brev i den rika samlingen. Den omspanner hela perioden från århundradets början till Löwenhielms död med en lucka för åren 1837—1839, då privatbrevens tydligen kommit att sammanhållas med den officiella korrespondensen. Här kan ej lämnas någon utförligare redogörelse för den ännu i ytterst ringa utsträckning bearbetade samlingen, men några stickprov torde tillfyllest ge en föreställning om dess värde för olika grenar av historisk forskning.

År 1902 publicerades ett uppmärksammat memoarverk, generallöjtnanten Charles de Suremains minnen från hans verksamhet i svensk tjänst åren 1794—1815¹. Efter en militär karriär i sitt hemland hade Suremain lämnat Frankrike år 1792 och trädde ett par år senare i svensk statstjänst, där hans krigstekniska kunskaper förde honom till höga poster. Han ledde den unge konungens militära uppfostran, avancerade senare efter statsvälvningen till generalinspektör för artilleriet och deltog som överbefälhavare för detta vapenslag i nordarméns krig i Tyskland år 1813. Efter brytning med Karl Johan lämnade han Sverige 1815. Resten av sitt liv levde han i tillbakadragenhet på sitt gods i Frankrike².

Suremain hade i Sverige tidigt lärt känna Gustaf Löwenhielm, och bekantskapen utvecklades snart till uppriktig vänskap. En regelbunden korrespondens uppehöll och bevarade kontakten dem emellan, och det goda förhållandet fortfor även sedan Suremain lämnat Sverige. I Gustaf Löwenhielms brevsamling finnes bevarad en svit på omkring 125 brev, omspannande tiden från år 1800 till Suremains död år 1835, på många punkter utgörande ett betydelsefullt komplement till de utgivna memoarerna. Framför allt gäller detta den senare perioden av Suremains liv efter år 1815, men även för hans verksamhet i Sverige och hans åsikter om svensk politik ge breven ej oväsentliga bidrag. Speciellt intresse förtjäna brevens kompletterande upplysningar om Suremains vid flera tillfällen framförda projekt om ett svenskt angrepp på Danmark.

Redan år 1797 överlämnade Suremain till Gustaf IV Adolf en utarbetad plan till en svensk erövring av Själland. Företaget skulle icke överstiga Sveriges krafter, och även under ett krig med Ryssland skulle en stöt mot Danmark vara den fördelak-

¹ C. de Suremain, *La Suède sous la république et le premier empire*, Paris 1902. Arbetet utkom samma år i svensk översättning.

² Om Suremain: Lydia Wahlström, *Generallöjtnant de Suremains memoarer*, *Hist. Tidskr.* 1902, s. 353 ff.

tigaste åtgärden. Suremains sympati för svenskarna och för sitt andra fosterland ökade hans iver för planen: »C'était un peuple qui m'avait accueilli, auquel je m'étais identifié, dont j'aspirais à relever la dignité, à consolider l'indépendance»¹. Konungen synes emellertid vid denna tid ej ha ägnat större uppmärksamhet åt det Suremainska projektet.

Under Gustaf IV Adolfs fälttåg i Pommern åren 1805—1806 ansåg Suremain tillfället gynnsamt att realisera anfällsöretaget mot Danmark. Under oktober 1805 hade enligt uppgjord plan svenska trupper överförts till Pommern för att i förening med ryska och engelska stridskrafter och under befäl av Sveriges konung befria Hannover från den franska ockupationen och där-efter infalla i Holland. I början av november hade Gustaf IV Adolf övertagit befälet och efter en tvist med Preussen satt armén i rörelse och börjat inmarschen i Hannover. Napoleon vann emellertid den 2 december sin förkrossande seger vid Austerlitz, Österrike ingick ett brådstörtat stillestånd, koalitionen var sprängd. För nordarmén var läget därmed plötsligt i grund förändrat, och Gustaf Adolf befann sig i Hannover i en ganska utsatt position. I brev till Löwenhielm, daterat Stockholm den 24 december 1805, bedömer också Suremain situationen som farlig för de svenska trupperna, anser diversionen mot Holland vara till ingen nytta och rekommenderar att i stället söka avskära Napoleons direkta förbindelser med Frankrike och därigenom utmatta honom. Några dagar senare, den 31 december, utvecklar Suremain åter sin syn på situationen och har nu återupptagit sin gamla plan på ett svenskt angrepp på Danmark. Suremains kommentar lyder in extenso:

»Quand on se trouve dans une position embarrassante, il ne faut plus penser qu'aux moyens d'en sortir avec honneur. Celle du Roi est devenue tres critique; elle sera, mon cher Gustave, le sujet de cette lettre.

Je ne sais point si l'armistice conclu en Moravie s'étend à toute l'Allemagne, et j'ignore si la Prusse osera dans les circonstances actuelles couvrir la Westphalie de ses troupes ou de sa neutralité. Mais si les Suédois et les Anglois sont livrés à leurs propres forces, il ne me paroit pas possible qu'ils songent à tenir la campagne contre des armées que Bonaparte peut augmenter à volonté. Ce seroit pour le Roi compromettre sa vie, ses troupes et sa réputation sans espoir de succès. — Dans presque toutes les hypotheses j'appercois donc une nécessité

¹ C. de Suremain, a. a., s. 46. Den svenska översättningen är på denna punkt, s. 40 f., starkt förkortad, varigenom den personliga karaktären i Suremains resonemang går förlorad.

plus ou moins grande de se retirer en Pomeranie sous la protection de Stralsund et d'un camp retranché. Si les Russes restent sous les ordres du Roi, tant mieux, sa position en sera plus respectable; et je doute que les François soient tentés de venir le forcer dans de bons retranchemens appuyés par une place forte. . . . Ceci, direz Vous, est bon pour le moment, mais après? . . . Après, il restera deux partis à prendre: l'un de faire sa paix avec la France, chose facile parcequ'elle a un intérêt véritable à détacher la Suède de l'alliance avec l'Angleterre, et que l'amitié d'une puissance naturellement ennemie de la Russie a du prix pour elle. Ce parti, je l'avoue, seroit humiliant et dangereux pour notre commerce qu'il exposerait de nouveau à toutes les vexations des Anglois. L'autre est de rester uni à l'Angleterre aussi longtemps qu'elle sera en guerre avec la France, et celui ci plus loyal et plus honorable, peut encore, si les Anglois nous continuent leurs subsides, balancer les pertes de notre commerce. Il y auroit surtout de grands avantages à en retirer, si le Roi, profitant des sujets de plainte que les Danois ont du donner à la coalition, obtenoit le consentement des Anglois et des Russes pour attaquer le Seeland, et priver ainsi la France des ressources qu'elle trouve dans la neutralité du pavillon Danois. L'hypothese de ce consentement n'étant point absurde, je passe, mon ami, à la maniere dont cette affaire pourroit être conduite. Il ne peut se trouver une occasion plus favorable d'attaquer le Seeland que celle ou l'armée Danoise est dans le Holstein, c'est donc surtout à faire prendre le change aux Danois qu'il faut travailler. J'ai déjà dit que le Roi n'étant pas en force devoit se retirer en Pomeranie, mais rien ne l'empêche de laisser entrevoir, et on lui supposera naturellement le désir de faire au printemps prochain quelque coup d'éclat soit dans le Hanovre, soit en Hollande. Il est même juste que s'il veut négotier, il s'appuie de quelque appareil de force, ainsi un rassemblement de troupes en Scanie ne demasquera pas ses projets. Cela posé, des ordres doivent être donnés le plus promptement possible à environ 20 mille Suedois de se tenir prêts à marcher. Au commencement de mai ces troupes peuvent être rendues dans les environs de Carlskrona, et la flotte pouvoit mettre à la voile. L'établissement de quelques magasins, la confection et l'envoi des armes et munitions necessaires sera une suite naturelle de ce mouvement sur lequel on tachera de faire prendre le change au public, en semant de faux bruits et de fausses nouvelles. Le Roi — loin de paroître vouloir retourner en Suède — réunira des vivres et des fourages en Pomeranie, fera marquer des camps etc., et lorsque tout sera prêt pour l'expédition, il cherchera querelle au Dannemarc, rappellera son ministre; la flotte et l'armée de Suède se porteront à l'improviste sur le Seeland, et celle de Pomeranie s'embarquera pour venir les y renforcer. Avec de l'adresse et surtout du secret le succès de cette invasion me paroît immanquable. Ses avantages n'ont pas besoin d'être décrits,

ce sont peut être les seuls et sans doute les plus grands que la Suède puisse retirer d'une operation militaire quelconque» . . .

Den 18 februari 1806 diskuterar Suremain ingående frågan huruvida Sverige kunde med heder sluta fred med Frankrike. Han besvarar frågan jakande under hänvisning till de förändrade omständigheter, som inträtt med Napoleons senaste oerhörda framgångar: »des succès inouïs ont consacré son usurpation; tachons de la juger aujourd'hui comme la jugera l'histoire, et composons avec un mal qu'il n'a pas été possible d'empêcher». Men skulle kriget fortsätta, ett alternativ som för Suremain innebar »plus de plaisir à traiter», komme Frankrike enligt hans uppfattning närmast att angripa Turkiet, och för Sverige medförde detta ett så gynnsamt utgångsläge för ett angrepp på Danmark, att det kunde dröja ett århundrade, innan liknande omständigheter åter komme att inträda. Om Suremain vore i den svenske konungens närhet, skulle han förespegla honom en gärning stoltare än Fredrik den stores av Preussen.

Den 18 mars tror sig Suremain kunna iakttaga anstalter, som syfta till ett företag mot Danmark, och han hyser den största tillförsikt att planen kommer att lyckas:

»Revenons à ce projet. Je le crois adopté, car encore une fois, je ne vois aucun autre moyen de sortir avec avantage d'une situation critique, et de gagner de la puissance et de la considération au moment où nous sommes menacés d'en perdre. C'est donc à son exécution que toutes les forces de l'Etat doivent concourir, sans se soucier du sort de la Pomeranie. Les portes de Stralsund bien fermées, 1500 hommes de garnison, la bourgeoisie sous les armes, quelques chaloupes canonières et le B:on Essen: en voila assez pour obliger les Prussiens à tous les préparatifs d'un siège. Il n'est pas impossible que celui de Copenhague soit fini avant que l'autre ne soit commencé, et que tirant alors parti de nos succès, nous céditions avec quelque profit un pays que la Suède s'épuiserait en vain à vouloir deffendre directement. — Lorsque nos troupes devront repasser en Suède, il me paroît tres essentiel de surveiller les correspondances, de manière à ne rien laisser transpirer de ce mouvement, qui ne doit pas avoir lieu avant que tout ne soit prêt pour agir. Huit jours d'illusion de plus ou de moins peuvent influer beaucoup sur les dispositions déffensives des Danois, et il est toujours entré dans mon plan qu'ils seroient plus ou moins pris au dépourvu. — Si je ne Vous ai jamais parlé de la Norvège, c'est qu'une incursion de ses troupes en Suède ne peut avoir aucun résultat dangereux. Il suffit d'en faire observer la frontiere, et d'avoir Gothenbourg en état de résister à un coup de main. Peut être encore accepteroit-elle d'être neutre sur terre et sur mer. — Jusqu'ici j'ai supposé que l'Angleterre

continuoit ses subsides, et les augmentoit même des sommes nécessaires aux frais de l'Entreprise. Le cas contraire n'obligeroit cependant pas d'y renoncer. Ce que le Roi est autorisé a prendre à la Banque dans un moment de crise; ce qu'il peut emprunter dans l'étranger, demander en don gratuit à ses sujets, tout cela doit suffire aux dépenses d'une guerre qui se fera sur le territoire ennemi. Aux grands maux les grands remèdes. Ce proverbe trivial est ici fort applicable. Lorsque l'Europe est menacée d'être entièrement asservie, il ne faut ni prendre de petites mesures, ni former de petits plans, ni employer de petits moyens pour sa propre sûreté» ...

En månad senare har Suremain fått svar från Löwenhielm, som tydliggen framhållit företagets risker. Suremain förebrår honom i brev den 15 april hans klenmodighet och betonar Sveriges farofyllda läge, som enligt hans åsikt krävde exceptionella åtgärder, även om sådana vore förbundna med avsevärd risk. Och dessutom vore det nu nödvändigt att söka höja den dåliga stämningen i Sverige:

»Comptez Vous pour rien le besoin qu'a le Roi d'influencer l'opinion publique par quelque coup d'éclat? Je ne Vous cacherai point que l'esprit de Stockholm est detestable, qu'il donne le ton au reste du Royaume, et que des actions imposantes peuvent seules le changer en sens contraire. C'est donc une nécessité résultante de l'état des choses interieurement et exterieurement qui sollicite, qui commande une mesure grande et utile, et je n'en connois point d'autre que celle que je propose.»

Det synes ej ha varit helt utan bitankar som Suremain enträget i brev efter brev bestormar Löwenhielm med sin tilltänkta anfallsplan. Den 15 april erbjuder han sig sålunda att i Danmark företaga preliminära rekognosceringar, och gång efter annan ger han uttryck för sin misstämning över att nödgas sitta överksam i Stockholm i stället för att befinna sig i händelsernas mitt. Något resultat av alla Suremains föreställningar hördes emellertid ej av. Materialet tillåter inga slutsatser huruvida Löwenhielm till konungen förmedlat Suremains tankegång. Då Gustaf Adolf på våren 1806 drog sig tillbaka till Pommern, anförtrorde han Löwenhielm befälet över den truppstyrka han kvarlämnade i Lauenburg, och Löwenhielm förlorade därigenom den direkta kontakten med konungen. Som tidigare framhållits dolde Löwenhielm ej heller för Suremain sin skepsis beträffande lämpligheten av företaget. Å andra sidan återupptog Gustaf Adolf själv ett par år senare, mitt under finska kriget, tanken på ett anfall mot Danmark och hemkallade Suremain från Finland för att diskutera planen¹. Det

¹ C. de Suremain, a. a., s. 108 ff.: sv. övers. s. 88 ff.

är därför ej uteslutet, att Löwenhielm under fälttåget i Tyskland vid något tillfälle berört Suremains planer inför konungen och att detta bidragit att hos Gustaf Adolf hålla tanken aktuell. Då memoarerna ej meddela något om Suremains ansträngningar våren 1806 att vinna gehör för sitt projekt, lämna breven sålunda på denna punkt en intressant komplettering.

Med Jöns Jacob Berzelius uppehöll Löwenhielm från början av Paristiden en regelbunden och intim brevväxling. Vid sin utresa till Frankrike hade Löwenhielm genom Karl Johans förmedling berett Berzelius plats i sin resvagn och under dennes vistelse i den franska huvudstaden visat honom stor gästfrihet och på många sätt underlättat hans forskningar. Löwenhielms naturvetenskapliga intressen skapade en stark kontakt mellan honom och Berzelius; den utvecklade sig med åren till varaktig vänskap. I Gustaf Löwenhielms brevsamling finnas breven från Berzelius bevarade, en svit på omkring 135 större och mindre brev från åren 1819—1847. Breven återspegla de vänskapliga känslor, som förenade Berzelius och Löwenhielm och bilda en värdefull komplettering till de samlingar av Berzeliusbrev, som tidigare utnyttjats. Några utdrag kunna vara av intresse.

Brevsviten börjar sommaren 1819, då Berzelius lämnat Paris efter åtskilliga månaders uppehåll i den franska huvudstaden. Från den lilla orten S:t Étienne skriver han den 4 juli ett långt brev med tacksägelse för Löwenhielms stora gästfrihet och ger en roande skildring av sina geologiska forskningar i Auvergne och besvärligheterna för »en tjock chymist, som aldrig suttit til häst, sen han i barndomen red sin fars hästar til vatten». Över Schweiz, där Berzelius uttalade sin stora förtjusning över Genève, gick resan vidare genom Tyskland, och den 5 september skildrade Berzelius i ett brev från Berlin med målande och drastiska detaljer studenterna i Tübingen och deras politiska idéer¹. Korrespondensen fortsattes efter hemkomsten och uppehölls flitigt under de följande åren. Breven avhandla vanligen naturvetenskapliga upptäckter och metoder, diskutera nyutkomna arbeten och återspegla Löwenhielms strävanden att skaffa och hemsända apparater för Berzelius' laboratorium. Den 22 januari 1830 kunde Berzelius meddela, att Vetenskapsakademien efter Leopolds död kallat Löwenhielm till medlem i sin klass för vetenskapernas gynnare och befordrare, varvid Löwenhielm slagit sin medtävlare Tegnér med 24 röster mot 6. Korrespondensen från åren närmast

¹ I stort sett samma skildring återfinnes i Berzelius' utgivna Resanteckningar (1903), s. 307 ff.

före 1830 ger också detaljerade upplysningar om Berzelius' svårigheter beträffande den franska översättningen av hans arbeten, då Löwenhielm genom energiska ansträngningar lyckades uppnå ett gynnsamt avtal med Berzelius' franske förläggare och skaffa honom en ny och skicklig översättare¹. I början av 1830-talet lade den annalkande koleran helt beslag på det allmänna intresset, och bland läkarna voro åsikterna delade, huruvida farsoten spriddes genom smitta eller ej². Att döma av ett brev till Löwenhielm den 12 juli 1831 synes Berzelius ganska snart ha blivit övertygad om smittoteoriens riktighet:

»Äfven här äro tankarna mycket delade om choleraan kan uppkomma utan smitta eller ej. Det är omöjligt at dömma något af de berättelser som gifvas; emedan hvar och en som deciderat sin mening ser och berättar endast hvad som dermed öfverensstämmer. Emedlertid om det lyckas Preussen at medelst deras Qvarantainer afhålla den, fast de hafva den så i grannskapet, så bevisar det mer än alla resonementer. At upptäcka hvad väg smitta går är som at upptäcka en ung mans väg til ena Pigo. Man kan ej genast afgöra at smitta ej funnits, fast man ej får rätt på hur det gått til. Choleras upträdande i Petersburg ser visst ut som hade den der begynnnt utan smitta; men hvem kan tro på Ryska upgifter.»

Om politiska och allmänna händelser ha Berzelius' brev i regel föga att förtälja. Då Vetenskapsakademien inflyttat i ett hus strax intill Adolf Fredriks kyrka, prisade Berzelius den 21 januari 1831 sin lycka över att ha sin bostad fjärran från vimlets yra: »Det är för en vetenskapsman et rätt härligt lif; ty den som i detta ögonblick vil alffvarsamt fästa sig vid allt det gorm som in politicis dels sker och dels menas, skulle nödvändigt allvarsamligen hindras från speculativa arbeten.» Den 19 april 1833 växer Berzelius' svar på en anmärkning av Löwenhielm om svenskarnas brist på intresse för tidens idéer ut till en genomförd kritik av hela det svenska undervisningssystemet. Benhårt latinherravälde, förakt för nyttiga kunskaper är karakteriserande. Berzelius' analys av frågan förtjänar att utförligt citeras:

»Dina klagomål på vår allmänna intresselöshet äro, Gunås, mera grundade än skäligen är. Visserligen ligger denna brist på interesse mycket i medfödd naturfallenhet, men den underhålles och förökas derigenom at vi ligga i en vrå af den cultiverade verlden, hvars framsteg få af oss se och de öfriga missvärdera, emedan de icke känna dem. Mycket som

¹ Se härom vidare H. G. Söderbaum, Jac. Berzelius, 2 (1929), s. 508 ff.

² H. G. Söderbaum, a. a., 3, s. 52 f.

nu hörer oundvikligt til allmänn bildning hos de uphöjdare Classerna i samhället kan saknas ännu hos oss, innom samma Classer, utan at bristen låter känna sig. Derigenom fattas den inbördes sporen til framsteg, och om den på något ställe finnes, kallas den fjäsk. — Ur detta tilstånd komma vi sent. Det kan ej hjälpas utan en förändring i våra Läroverk, som småningom sjunkit til et slags klosterskrå, i hvilka Lärarnes bequämlighet, om just icke deras utkomst, är hufvudsak och undervisningens rotsläende är bisak, likasom man ännu hårdnackat försvarar scholastisk bildning, med åsidosättande af den practiska. — At jag som gått den vetenskapliga banan förklarar at mycket af hvad jag i ungdomen tvingats at lära, och som borttagit min tid, varit af den natur at jag nu alldeles förglömt det, på den grund at det aldrig mera behöfts, derpå fästa våra Scholastiskt bildade samtida ingen slags upmärksamhet. Om våra latinska Professorer i Upsala icke i umgänge visa at de anse sig öfverlägset bildade, så kommer det af et eller annat ordenstecken, som jag fått framför dem; men taga de til pennan i officiell väg, så förklara de at mina elever blifvit bildade til routinierer, och sådan är denna andas makt på styrelsen, at denne handlar så som om Scholastici hade rätt. Det rättar sig väl småningom, men det är påkostande at se den ena generation komma och den andra gå, utan at något i undervisningsväg går framåt.

Du torde påminna Dig at för några år sedan en Committé nedattes til undervisningsverkens revision, i hvilken jag var ledamot. Denna committé hade först i några månader session, utan egentliga protocoller. Saken *Undervisa* discuterades, och på et sätt som gorde ära åt öfverläggningarna och min stora fröjd. Vingård var ordförande. Vi förstodo ej ändamålet med dessa samtalssessioner. Pluralitetens åsigter blefvo kända. Til nästa session med protocoll förstärktes vi med många Academici från båda universiteterna, våra förra resultat förklarades null, och nu måste man *strida* för det som syntes rätt och fann i de motsatta lederna mången som fört annat språk i första vinterns sessioner. Resultatet, ehuru blandadt af godt och dåligt, följdt af dess upkomst genom voteringar af för tilfället olika talrikt närvarande ledamöter af skiljda partier, innehöll dock frön, som skulle slå rötter. Detta resultat har nu blifvit ånyo underkastadt den förleden Höst samman kallade Scholrevisionens pröfning. Denna Revision, bestående af män utan serdeles åsigter, blott besvarade af all ändring, har uprykt alla frön til förbättring som funnos i Betänkandet, ämnet är under utarbetning nu hos Regeringen och det säges at Scholrevisionens mening kommer at antagas. Sådana äro nu våra aspecter. Konungen, med all sin klarsynthet, fruktar eller hatar all ändring, det är i allmänhet ålderdomens sätt, och söker allt som kan hindra den, äfven då ändringen är en länge sökt förbättring. Detta är nyckelen til gåtan för det närvarande.

Jag kan icke för Dig beskrifva huru lycklig jag finner för mig den

omständighet at händelsen satt mig i en sådan ställning at frukten af mina arbeten såsom vetenskaplig Lärare går omkring hela Europa och kan ej begränsas af småsinnet hos oss. Jag återkommer dervid til mitt gamla thema, at mer än hälften af detta Auditorium har jag kommit at få genom Din enskilda bevågenhet för mig såsom Din protegé och genom Ditt allmänna nit för hvad som är svenskt.»

I slutet av år 1835 ingick Berzelius vid 56 års ålder äktenskap med en dotter till statsrådet Poppius. Den ensamme vetenskapsmannens lugna liv hade därmed plötsligt i hög grad komplicerats genom de krav umgängeslivet ställde på hans aktiva deltagande. Några veckor efter giftermålet erhöll Berzelius ett brev från Gustaf Löwenhielm med reflexioner över en nygifts betydande förpliktelser mot societetslivet¹. Det kan vara av intresse att citera Berzelius en smula självvioniska svar, daterat den 24 mars 1836:

»Hjertligaste tacksägelser för Ditt vänskapsfulla bref af d. 6 febr. som först i förgår kom i mina händer. De reflectioner det innehöll angående en nygifts förhållande til Societetslifvet gorde mig et serdeles nöje, derigenom at jag tyckte mig finna at de äfven gort molest åt Dig, som dock hela lifvet igenom tilhört societetslifvet med en mer än vanlig ledighet. Jag hade om dessa förhållanden, i hvilka jag fann mig kastad alldeles ex inopinato, icke gort mig ringaste begrepp och genom den completa okunnigheten om dem, hade de aldrig ingått med i de betraktelser jag gorde öfver följderna af et förändradt lefnadsskick, innan jag ingeck deri, och jag trodde derföre, då jag fann mig så jemmerligt besvärad, at jag ensam var i den tölpagtiga belägenhet, at finna påkostande hvad tilläffventyrs alla andra fann ganska roligt. Jag har nu mer och mer vant mig till och genom betraktelser anställda på mina confratres i societeten, har jag begynnt komma under fund med at de alla finna det stora societets-lifvet och nattsölet deri fullt ut så tråkigt, som jag finner det; men det är den skillnad at pluraliteten tycker at de kunna så gerna ha tråkigt der, som någon annanstädes. Ju mer jag hinner blifva personligt bekant med den mängd för mig obekannta ansigten, som tilhöra denna föga varierade societet, ju mera mister den äfven i tråkighet, ty, då jag sällan begagnar resourcen af kortspel, så kan jag variera i conversation med andra icke spelande. Men det återstår alltid nattsölet, som för mig förstör nästa förmiddag. — Jag begriper nu rätt väl huru tiden förut räckt bättre til för mig än för många andra. Lyckligtvis är min tid nu mera icke mycket värd, och jag leker hädanefter med vetenskapligt arbete, såsom förströelse, under det jag betraktar upfyllandet af sällskapslifvets fordringar såsom dagsverke.»

¹ H. G. Söderbaum, a. a., 3, s. 267.

Det kunde vara frestande att anföra citat även ur andra brevsviter i Gustaf Löwenhielms stora samling. Över 400 brev från chefen för konungens privata byrå, greve Eric Lewenhaupt, ett sjuttioalv brev från Bernhard von Beskow, ett femtiotal från Gabriel Poppius och många andra serier erbjuda härför ett rikt material. Från den tidigare perioden av Löwenhielms liv, då han i huvudsak ägnade sig åt militärtjänsten, föreligger ett stort antal brev från olika officerare, bl. a. från Magnus Stackelberg, sedermera landshövding i Malmö, och från den bekante Mauritz Clairfelt, som räddade Löwenhielms liv i striden vid Pyhäjoki år 1808 och tillsammans med honom tillfångatogs av ryssarna. Skrivelser från överbefälhavaren i finska kriget Mauritz Klingspor ge upplysningar om truppörelserna, och några brev från Leopold behandla den litterära striden mellan gamla och nya skolan, i vilken Löwenhielm gjorde aktiva insatser till förmån för det äldre stilidealet. Den bevarade korrespondensen från ministertiden i Paris berör naturligt nog till övervägande del sådana angelägenheter, som ha samband med den löpande diplomatiska verksamheten, och stora brevsviter föreligga från svenska ombud på skilda orter, särskilt Sveriges konsul i Le Havre Carl Gustaf Broström, och från statsmän i Stockholm, A. E. Ihre, David von Schulzenheim m. fl.

Den stora Löwenhielmska brevsamlingen erbjuder sålunda ett rikt och skiftande material, och olika grenar av historisk forskning kunna därur hämta mycket av betydande intresse.

Gert Hornwall.